

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Tarihinde binlerce zorla kaybetme ve yüzlerce toplu mezar bulunduğu bilinen Türkiye'nin hem tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerin gereği hem de toplumsal barışın tesisinde bir ön koşul olarak zorla kaybetmelerle yüzleşmesi gerekmektedir. Geçmişle yüzleşilmeden, hakikat ortaya çıkarılmadan ve cezasızlık politikaları sona erdirilmeden toplumsal barışın sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle zorla kaybedilenlerin akıbetinin araştırılması, faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması ve toplumsal hakikatin ortaya çıkarılması amacıyla TBMM bünyesinde **Hakikatle Yüzleşme ve Kayıplar** komisyonu kurulması gerekmektedir. Bunun için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve bu yönlü politikaların belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98. İhtüzüğün 104. ve 105. maddeleri gereğince Meclis araştırması açılmasını arz ederim.

Beritan GÜNEŞ ALTIN

Mardin Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Cumhuriyet öncesinden günümüze kadar uzanan zorla kaybetmeler, özellikle 1990'lı yıllarda sistematik bir şiddete dönüşmüş; binlerce insan gözaltında kaybedilmiş, faili meçhul cinayetlerle yaşamını yitirmiştir. Aradan geçen yıllara rağmen kayıpların akıbeti açıklanmamış, failerin büyük bölümü cezasızlıkla korunmuştur. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler; zorla kaybetmelerin etkin şekilde soruşturulmasını, toplu mezarların araştırılmasını ve sorumluların yargılanmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak birçok dava zamanaşımı, beraat ya da etkisiz soruşturmalarla sonuçlanmıştır.

Geçmişle yüzleşilmeden, hakikat ortaya çıkarılmadan ve cezasızlık politikaları sona erdirilmeden toplumsal barışın sağlanması mümkün değildir. Bu nedenle zorla kaybedilenlerin akıbetinin araştırılması, faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması ve hakikatlerin ortaya çıkarılması amacıyla TBMM bünyesinde **Hakikatle Yüzleşme ve Kayıplar** komisyonu kurulması gerekmektedir.

GEREKÇE

Cumhuriyet öncesine kadar uzanan gözaltında kayıplar gerçeği, özellikle son 50 yıllık silahlı çatışma sürecinde daha da derinleşmiş; bu dönemde sistematik hale gelen zorla kaybetmeler, Türkiye'nin en ağır insan hakları ihlallerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Bu nedenle 1995 yılından bu yana her yıl 17-31 Mayıs tarihleri arasında anılan "Kayıplar Haftası", bu topraklarda derinleşen zorla kaybedilme olgusunu kamuoyunun gündemine taşımayı, zorla kaybedilen insanların akıbetinin ortaya çıkarılmasını ve bu insanlık suçlarının faillerinin yargı önüne çıkarılmasını amaçlamaktadır. Buradaki hakikat arayışı yalnızca geçmişin değil; bugünün ve yarının da en temel mücadele başlıklarından biridir. Sayın Abdullah Öcalan'ın Şubat 2025'teki çağrısıyla ivme kazanan, Kürt meselesinin şiddet dışı, demokratik yollarla çözülmesini ve toplumsal barışın sağlanmasını hedefleyen güncel bir siyasi ve toplumsal süreç olan Barış ve Demokratik Toplum Süreci içerisinde olduğumuz bu dönemde böyle bir adım toplumsal barışa da katkı sunacaktır.

Bu nedenle geçmişle yüzleşmenin ve toplumsal barışın tesisi için en temel adım olan "zorla kaybedilenlerin akıbetinin açıklanması ve sorumluların yargı önüne çıkarılması" amacıyla 17-31 Mayıs Kayıplar Haftası vesilesiyle Meclis çatısı altında bir araştırma komisyonu kurulması gerekmektedir. Kurulacak bu komisyonun; zorla kaybedilenlerin akıbetini, faili meçhul cinayetlerle katledilen insanların durumunu araştırması, hakikati ortaya çıkarması ve cezasızlığın önüne geçecek adımları atması elzemdir. Zira 17-31 Mayıs Kayıplar Haftası, Türkiye'deki siyasal rejimin hafızası ve vesikası niteliğindedir. Tekçiliğe dayanan, farklılıkları yok sayan resmi ideoloji ve onun mirasçıları, Cumhuriyet tarihi boyunca zorla kaybetmeleri temel yönetim politikalarından biri haline getirmiş; bunu halklara ve inançlara yönelik bir baskı aracı olarak kullanmıştır.

Birleşmiş Milletler Herkesin Zorla Kaybetmelere Karşı Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme'ye göre "zorla kaybetme" terimi; "devlet görevlilerinin ya da devletin yetkilendirmesi, desteği veya göz yummasıyla hareket eden kişi ya da grupların gözaltına alma, tutuklama, kaçırma veya herhangi bir biçimde özgürlükten yoksun bırakması ve

sonrasında bu durumun inkar edilmesi ya da kişinin akıbeti ve bulunduğu yerin gizlenmesi suretiyle hukukun koruması dışına çıkarılması” anlamına gelmektedir. Yine aynı şekilde zorla kaybettirilmeler, "BM Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme" ninin 5. Maddesine göre yaygın ve sistematik işlenmesinden dolayı insanlığa karşı işlenen bir suç olarak sayılmaktadır ve bu mahiyetteki bir fiil yürürlükteki uluslararası hukukun yaptırımlarına tabidir. Uluslararası mevzuat ve Türkiye ceza hukukunda da insanlığa karşı işlenen suçlara zamanaşımının uygulanmayacağı açık bir şekilde hüküm altına alınmıştır.

Ancak Türkiye, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'yi henüz imzalamamıştır ve onaylamamıştır. Bu bağlamda, Türkiye, Birleşmiş Milletler Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi'ni imzalaması, onaylaması ve etkin biçimde uygulaması şarttır.

Türkiye'de de tarih boyunca zorla kaybetmelere tanıklık edilmiştir. 1915'ten bu yana mezarının nerede olduğu bilinmeyen/açıklanmayan Şêx Said'den Seyit Rıza'ya, 1990'lı yıllardaki toplu mezarlara kadar uzanan sayısız “acı tecrübe” bulunmaktadır. Ancak zorla kaybetmeler olgusunun politik yaşamımızdaki görünürlüğü özellikle 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında ve 1990'lı yıllarla birlikte artmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda birçok ilde ilan edilen OHAL süreciyle birlikte gözaltında kaybetmeler sistematik devlet şiddeti biçimine dönüşmüştür. Gözaltına alınan, kaçırılan ve kaybedilme riski taşıyan kişilerin yakınları kolluk birimlerine başvurduğunda ise aynı senaryo ile karşılaşmış; kamu görevlileri ve devlet yetkilileri tek bir ağızdan ya ilgili kişinin hiç gözaltına alınmadığını ya da gözaltından kaçtığını ileri sürmüştür.

Türkiye'de kayıplara ilişkin ilk veriler İnsan Hakları Derneği (İHD) ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) gibi kurumlar tarafından toplanmaya başlanmıştır. Ancak kamu otoritesinin şeffaf biçimde bu sürecin yürütücüsü olmaması nedeniyle gerçek verilere hiçbir zaman tam anlamıyla ulaşamamıştır. Şubat 2011'de TBMM İnsan Hakları Komisyonu bünyesinde kurulan “Gözaltında Kaybolan Kişilerin Akıbetini Araştırma Alt Komisyonu” da bu bağlamda kurulmuş olmasına rağmen etkin biçimde çalışmamış/çalıştırılmamıştır.

Adalet Bakanlığı bünyesinde yeni kurulan “Faili Meçhul Suçları Araştırma Daire Başkanlığı” ve Adalet Bakanı Akın Gürlek'in “faili meçhul dosyaların aydınlatılmasına yönelik kurumsal

kapasitemizi en üst seviyeye çıkardık” yönündeki açıklamaları önemli olmakla birlikte yeterli değildir. Bu nedenle Meclis bünyesinde tüm partilerin temsil edildiği gerçek yetkilere sahip bir araştırma ve hakikat komisyonunun kurulması gerekmektedir. **Hakikatle Yüzleşme ve Kayıplar Komisyonu** olarak halen akıbeti bilinmeyen kayıpların durumunun araştırılması, faillerin ortaya çıkarılması ve hakikatin açığa çıkarılması için etkili mekanizmalar oluşturulmalıdır. Ayrıca Adalet Bakanlığı bünyesinde oluşturulan daire başkanlığı, zamanaşımı engeline sığınmaksızın tüm faili meçhul cinayetleri etkili biçimde soruşturmalı; yetkili Cumhuriyet Başsavcılıklarını harekete geçirmelidir.

Kayıplar Haftası vesilesiyle gözaltında kayıplar gerçeğiyle yüzleşme çalışmalarının başlatılması, barışın ve demokratik toplumun inşası açısından tarihsel önemde bir adım olacaktır. Geçmişle yüzleşmeden, hakikati ortaya çıkaracak kurumsal mekanizmalar oluşturulmadan kalıcı toplumsal barışın sağlanması mümkün değildir.

Gözaltındayken ya da kaçırılarak öldürülen kişilerin cenazelerinin ailelerine teslim edilmemesi, birçok kişinin mezarının dahi bulunmaması; kayıp yakınlarının sağlıklı bir yas süreci yaşayamamasına neden olmuş, ağır toplumsal ve psikolojik travmalar yaratmıştır. Bu ülkede faili meçhuller bilinmeyen cinayetler değildir; çoğu zaman herkesin bildiği ancak kimsenin dokunamadığı gerçeklerdir. Buna bağlı olarak mezarlılık yalnızca fiziksel bir eksiklik değil; aynı zamanda ağır bir hak ihlalidir. Bu durum, ailelerin yas tutma hakkının ve toplumun hafıza oluşturma hakkının gasp edilmesi anlamına gelmektedir. Kaybedilen herkes için hakikatin ortaya çıkarılması zorunludur.

Türkiye’de kayıp yakınları 1995 yılından bu yana her Cumartesi günü Galatasaray Lisesi önünde bir araya gelerek kayıplarının akıbetini sormakta ve adalet taleplerini dile getirmektedir. Türkiye ve dünya tarihinin en uzun soluklu sivil itaatsizlik eylemlerinden biri olan Cumartesi Anneleri/İnsanları’nın 1103 haftayı geride bıraktığı bugünlerde de kayıp yakınlarının temel talebi aynıdır: yakınlarının akıbetinin açıklanması ve tüm sorumluların yargı önüne çıkarılması. Ancak Galatasaray Meydanı’nda toplanma hakkı halen fiilen kısıtlanmaktadır. Meydana yönelik yasakçı uygulamalar sürdürülmekte; katılımın 10 kişi ile sınırlandırılması, meydanın bariyerlerle çevrilmesi ve kamusal alanın erişime kapatılması temel hak ve özgürlüklerin ihlali niteliği taşımaktadır. Oysa bu meydan, yalnızca bir kamusal alan değil; gözaltında kaybedilenlerin yakınlarının yıllardır hakikat ve adalet talebini dile getirdiği, toplumsal hafızada özel bir yere sahip olan Cumartesi Anneleri’nin adalet arayışlarının mekanıdır.

Bu nedenle hukuka ve demokratik toplum düzenine aykırı bu uygulamalardan da vazgeçilmeli; Galatasaray Meydanı üzerindeki tüm fiili engeller kaldırılarak Cumartesi Anneleri'nin ve toplumun meydandaki demokratik hak kullanımını önündeki kısıtlamalara da son verilmelidir.

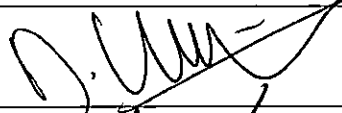

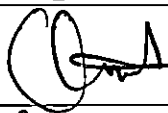
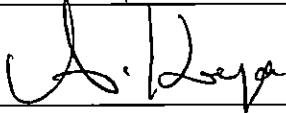

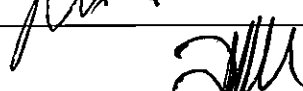
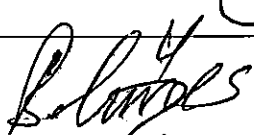

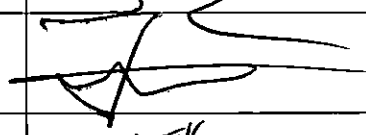

Türk Tabipleri Birliği'nin 19-20 Şubat 2011 tarihlerinde bölge tabip odalarının katılımıyla oluşturduğu inceleme heyetinin gözlemlerinde; “şu ana kadar 1.469 kişiye ait kemiklerin bulunduğu 114 toplu mezarın tespit edildiği, açılan 26 toplu mezarda ise 171 kişiye ait kemiklere ulaşıldığı; ancak olayın gerçek boyutlarının çok daha büyük olduğu, Hakkâri'den Mardin'e, Şırnak'a Diyarbakır'a ve birçok yere kadar uzanan geniş bir coğrafyada yüzlerce toplu mezarda kimliği belirsiz binlerce cenazenin bulunduğu” belirtilmiştir.

Türkiye'de 1989 yılında Siirt'te bulunan Kasaplar Deresi (Newala Qesaba) ilk toplu mezar alanlarından biri olarak bilinmektedir. Kasaplar Deresi'nin açığa çıkmasının ardından yürütülen siyasi ve hukuki mücadele sonucunda Dersim Çemişgezek, Van Çatak, Şırnak ve Mardin Dargeçit başta olmak üzere birçok yerde toplu mezarlar açığa çıkarılmıştır. Ancak yürütülen kazı süreçleri, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve Türkiye'nin de taraf olduğu Minnesota Protokolü'nün öngördüğü bilimsel standartlara uygun şekilde yürütülmemiş; arkeolojik kazı yöntemleri ve bilimsel teknikler kullanılmamıştır. Türk Tabipleri Birliği'nin ve çok sayıda ulusal ve uluslararası kurumun dikkat çektiği üzere bu kazılarda kepçe ve dozerler kullanılmış, mezarlara ve kemiklere zarar verilmiştir. Örneğin Mardin'in Dargeçit ilçesinde 1995 yılında gözaltına alındıktan sonra kendilerinden haber alınamayan 7 kişinin kemiklerinin çıkarılması amacıyla yürütülen kazılarda kepçe ve dozer kullanıldığı TTB ve İHD tarafından da tespit edilmiş; aileler yakınlarının kemiklerini kendi imkanlarıyla elleriyle çıkarmak zorunda bırakılmıştır.

Tarihinde binlerce zorla kaybetme ve yüzlerce toplu mezar bulunan Türkiye'nin; tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Zorla Kaybetmeye Karşı Herkesin Korunması Sözleşmesi gereği hakikatin açığa çıkarılması ve insanlığa karşı suç işleyen tüm failerin yargılanması konusunda adım atması gerekirken, son olarak Dargeçit JİTEM Davası ve birçok dava zamanaşımı ve cezasızlık politikalarıyla sonuçlandırılmıştır. Nezir Tekçi, Derik, Cizre, Görümlü, Kızıltepe JİTEM, Yüksekova JİTEM, Vartinis, Sivas, Musa Anter, Tahir Elçi, Taybet İnan, Ceylan Önkol, Vedat Aydın ve Uğur Kaymaz ve buna benzer yüzlerce

katliamların büyük bölümü ya zamaşımı ya beraat ya da etkisiz soruşturmalarla sonuçlanmıştır.

Bugün adalet mücadelesi hala zamaşımı ve cezasızlık kısıkaı altında sürmektedir. Türkiye, hem taraf olduğu uluslararası sözleşmeler hem de toplumsal barışın tesisi bakımından yüzleşme süreçlerini işletmek, hakikati açığa çıkarmak ve sorumluları cezalandırmakla yükümlüdür. Bu bağlamda zorla kaybedilenlerin akıbetinin ortaya çıkarılması, benzer uygulamaların tekrarının önlenmesi ve toplumsal barışın tesis edilmesi amacıyla Kayıplar Haftası vesilesiyle gözaltında kayıplar gerçeğiyle yüzleşme çalışmalarının başlatılması tarihsel bir zorunluluktur. Bu nedenle Meclis araştırması açılması zaruridir.

1	SÜMEYYE BOZ ÇAKI	MUŞ	
2	AYTEN KORDU	TUNCELİ	
3	SERHAT EREN	DİYARBAKIR	
4	DİLAN KUNT AYAN	ŞANLIURFA	
5	GÜLCAN KAÇMAZ SAYYİĞİT	VAN	
6	NEVROZ UYSAL ASLAN	ŞIRNAK	
7	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
8	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	
9	VEZİR COŞKUN PARLAK	HAKKARİ	
10	ALİ BOZAN	MERSİN	
11	SALİHE AYDENİZ	MARDİN	
12	GÜLDEREN VARLI	VAN	
13	BERİTAN GÜNEŞ ALTIN	MARDİN	
14	BERDAN ÖZTÜRK	DİYARBAKIR	
15	ZEYNEP ODUNCU KUTEVİ	BATMAN	
16	CENGİZ ÇİÇEK	İSTANBUL	
17	MEHMET KAMAÇ	DİYARBAKIR	
18	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
20	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	